

*Tihana Tolj**

Sjedinjene Američke Države i Indija: odlučujuće partnerstvo za 21. stoljeće

Sažetak

U kontekstu okretanja američke vanjske politike prema Aziji ponovno je aktualizirano pitanje unapređenja američko-indijskih odnosa. Suradnja SAD-a i Indije, započeta na prelasku u 21. stoljeće, nakon desetljeća otuđenja, a prema isticanju visokih dužnosnika američke administracije, ključan je element američke strategije u oblikovanju budućnosti azijske regije. Autorica analizira suvremeni razvoj američko-indijskih odnosa te njihove strateške implikacije za Ameriku, Indiju, šire područje Azije, ali i svijet u cjelini.

Ključne riječi: SAD, vanjska politika, Indija, bilateralni odnosi, regionalna i globalna suradnja.

Tijekom protekloga desetljeća SAD i Indija produbili su gospodarsku, vojnu i stratešku suradnju. Obamina administracija okarakterizirala je američko-indijske odnose kao „odlučujuće partnerstvo dvadeset i prvog stoljeća“.¹ Nestankom hladnoratovskih geopolitičkih ograničenja² te zahvaljujući ubrzanom rastu svoga gospodarstva 1990-ih godina Indija je postala značajan akter na globalnoj političkoj sceni i „neza-

* Mr. sc. Tihana Tolj, Centar za međunarodne studije, Zagreb, e-mail: ttolj@xnet.hr

1 Remarks by the President at U.S.-India Strategic Dialogue Reception, Washington, 3. lipnja 2010. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-us-india-strategic-dialogue-reception>

2 Tijekom Hladnoga rata indijska vanjska politika slijedila je načela „strateške autonomije“ i politiku nestrastavanja te je odbijala sudjelovati u strateškim savezima predvođenima SAD-om, usmjerenima na obuzdavanje Sovjetskog Saveza. Indija je primala vojnu, političku i gospodarsku pomoć od bivšeg SSSR-a, a kritizirala je i američke stavove prema Kini. U prosincu 1949. godine priznala je komunističku vlast u Pekingu, smatrajući i Tajvan dijelom Kine. Smatrala je da američka potpora Pakistanu prisiljava Indiju na skupu i nepotrebnu utrku u naoružanju, pa je američko-pakistansko savezništvo doživljavala usmjerenim ne protiv komunizma, već upravo protiv Indije. Vidjeti u Cohen, Stephen P., 2000: *An Emergin Relationships*, A Paper Presented to the Conference on The Nation-State System and Transnational Forces in South Asia, Kyoto, Japan

mjenjiv partner“ (engl. indispensable partner)³ Sjedinjenih Država. Promjene u bilateralnim odnosima dio su prilagodbe američke strategije prema Južnoj Aziji i široj azijsko-pacifičkoj regiji. Indija je dominantan akter u nestabilnoj Južnoj Aziji, a njezino brzorastuće gospodarstvo, pluralističko društvo i rastuća vojna moć dovele su je u središte američke vanjske politike 21. stoljeća. Određeni broj analitičara smatra da je američka pozornost dijelom motivirana i brzim usponom Kine te da je cilj podrške jačanju Indije stvaranje protuteže Kini.⁴

Iako je trend jačanja bilateralne američko-indijske suradnje narušen 1998. godine zbog eksplozije indijske nuklearne bombe, nakon koje je SAD uveo stroge sankcije New Delhiju, odnosi započeti nakon Hladnog rata nisu okončani. Ključna prekretnica u ambivalentnim odnosima dviju zemalja bio je posjet predsjednika Clintona Indiji u ožujku 2000. godine.⁵ Predsjednik G. W. Bush nastavio je politiku unapređivanja bilateralnih odnosa, a teroristički napadi od 11. rujna 2001. godine dali su prvi konkretan poticaj tješnjoj suradnji Indije i SAD-a. Indija je pružila aktivnu potporu borbi protiv terorizma i američkom planu proturaketne obrane.⁶ Ukidanjem američkih sankcija Indiji⁷ dvije zemlje unaprijedile su suradnju i povećale broj kontakata na visokoj razini. Washington i New Delhi potpisali su niz sporazuma o „strateškoj suradnji“ kako bi se unaprijedile indijske vojne, gospodarske i tehnološke sposobnosti. Sporazumima iz 2005. i 2006. godine SAD je formalizirao suradnju s Indijom na području prijenosa visoke tehnologije, civilne nuklearne energije, gospodarstva, trgovine i ula-

3 Remarks Secretary of State Hillary Rodham Clinton After Meeting With Indian Minister of External Affairs S. M. Krishna, Washington, 3. lipnja 2010., <http://www.state.gov/secretary/rm/2010/06/142642.html>

4 Daniel Twining smatra da je SAD svojoj sigurnosnoj strategiji u Aziji, koja se temelji na dva stupa, jačanju bilateralnih savezništava i daljnjem prisustvu američkih snaga na kontinentu, dodao i treći stup – poticanje uspona prijateljskih centara moći u Aziji kako bi Washington zadržao ulogu odlučujućeg strateškog aktera i onemogućio kinesku dominaciju u regiji. Vidjeti Twining, Daniel, 2007: America's Grand Design in Asia, *The Washington Quarterly*, (30) 3:79-94

5 Posjet predsjednika Billa Clintona bio je četvrti predsjednički posjet u povijesti američko-indijskih odnosa i prvi posjet u posljednje dvadeset i dvije godine. Važno je napomenuti da je SAD godinu dana prije zahladio odnose s pakistanskim režimom nakon dolaska Perveza Mušarafa na vlast vojnim pučem te da je pružio potporu Indiji tijekom indijsko-pakistanskog sukoba u Kargilu. Tijekom svojeg putovanja u Južnu Aziju Clinton je boravio u Indiji tjedan dana, zadržavši se u Paksitanu tek nekoliko simboličnih sati.

6 Nakon što je Bushova administracija obznanila svoj plan proturaketne obrane u svibnju 2001. godine, tadašnja savjetnica za nacionalnu sigurnost Condoleeza Rice prekršila je protokol i pozvala premijera Singha da ga upozna s američkom politikom proturaketne obrane. Bio je to očit znak da SAD Indiju smatra važnim strateškim partnerom.

7 Vidjeti *President Waives Sanction on India*, Pakistan, 22. rujna 2001., <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010922-4.html>

ganja, obrazovanja, poljoprivrede itd.⁸ Potpisivanjem sporazuma o civilnoj nuklearnoj suradnji, koji je stupio na snagu 2008. godine, postignut je zaokret u odnosu na tridesetogodišnju američku politiku neproliferacije, dok je desetogodišnji sporazum o vojnoj suradnji omogućio zajedničke vojne vježbe i obuku, širenje vojne trgovine, prijenos vojne tehnologije, nabavu vojne opreme i kooperativnu proizvodnju.

Nadalje, američka politika u Južnoj Aziji usredotočena je na povijesno ukorijenjene napetosti između Indije i Pakistana. U interesu regionalne stabilnosti i američkih nastojanja da se stabilizira Afganistan, SAD podupire indijsko-pakistansku mirovnu inicijativu te brine oko potencijalnog sukoba oko Kašmira koji bi mogao izazvati sukob između dvije zemlje s nuklearnim oružjem. Američka politika prema regiji postupno je preoblikovana; od pridavanja jednakog značaja Indiji i Pakistanu u prvim posthladnoratovskim godinama, preko davanja potpore indijskom usponu u status velesile sve do suradnje s Pakistanom uz istovremeno uvažavanje Indije nakon operacije Enduring Freedom u Afganistanu. SAD svoje odnose s Indijom drži prioritetnima u svojem pristupu Južnoj Aziji, ali se ne odriče svojega hladnoratovskog saveznika Pakistana. S obzirom na tradiciju savezničkih odnosa i potporu Islamabada u borbi protiv terorizma te činjenicu da su američko-indijski odnosi osjetljivi u smislu indijske percepcije američkih veza s Pakistanom, normalizacija indijsko-pakistanskih odnosa u američkom je interesu.

Na početku Obamina mandata New Delhi je bio zabrinut da će usredotočenost SAD-a na odnose s Kinom umanjiti važnost Indije te da će se produblјivanje američkih odnosa s glavnim indijskim suparnikom Pakistanom nepovoljno odraziti na indijsku sigurnost i rješavanje kašmirskoga pitanja.⁹ Osim toga postojala je i bojazan da bi naglasak Obamine administracije na kontrolu naoružavanja i zaustavljanje proliferacije mogao pojačati američke pritiske na Indiju da se pridruži međunarodnom neprolifera-cijskom režimu. Kako bi razuvjerila Vladu u New Delhiju da bilateralni odnosi gube na zamahu, Obamina administracija aktivirala je američko-indijski strateški dijalog ugostivši indijsku delegaciju u Washingtonu u lipnju 2010. godine. Tijekom svojega posjeta Indiji u studenom iste godine Obama je prvi put jasno izrekao pot-

8 SAD je u svibnju 2005. godine učinio još jedan presedan u američkoj vanjskoj politici obznanivši da je američki cilj „pomoći Indiji da postane svjetska velesila u 21. stoljeću“ te da SAD „u potpunosti razumije sve uključujući vojne implikacije takve politike.“ Vidjeti *U.S. Department of State: Background Briefing by Administration Officials on U.S.-South Asia Relations*, Washington, 25. ožujka 2005., <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2005/43853.html>

9 Prije imenovanja pokojnoga Richarda Holbrookea posebnim izaslanikom za Afganistan i Pakistan pojavila su se nagađanja da bi mogao biti imenovan i za šire područje koje bi uključivalo Indiju i Kašmir. Prema nekim izvorima, indijska Vlada snažno je lobirala kako se to ne bi dogodilo.

poru stalnom mjestu Indije u Vijeću Sigurnosti UN-a.¹⁰ Drugi strateški dijalog održan je u srpnju 2011. godine u New Delhiju, a u zajedničkom priopćenju¹¹ istaknuta su tri ključna područja buduće suradnje: razvoj trgovine i bilateralnih ulaganja; suradnja na području sigurnosti, osobito u suzbijanju terorizma i pomorskoj sigurnosti, te realizacija civilne nuklearne suradnje. U svojem govoru u indijskom gradu Chennaiju državna tajnica Hillary Clinton izložila je viziju administracije o budućnosti bilateralnih odnosa, naglasivši vodeću ulogu Indije u svijetu, posebice u azijsko-pacifičkoj regiji, Južnoj i Središnjoj Aziji. U pogledu Južne i Središnje Azije Clinton je prioritetnim istaknula rješavanje situacije u Afganistanu nakon povlačenja američkih snaga 2014. te dovršenje procesa pomirenja s afganistanskim pobunjenicima (uz uvjet da odustanu od nasilja, raskinu veze s al-Qaidom i prihvate afganistanski ustav i zakone). No New Delhi ipak je zabrinut zbog vanjskih uplitanja u proces pomirenja, osobito zbog utjecaja Islamabada nakon američkog povlačenja. S tim u vezi Clinton je istaknula da će se SAD konzultirati s Indijom oko toga problema te da je demokratski stabilan Pakistan preduvjet za dugoročni mir i stabilnost u regiji, pa će se američki pritisci na Islamabad nastaviti kako bi se to postiglo.

Iako je istaknula i važnost suradnje u trokutu SAD-Kina-Indija, njezin poziv na tješnju američko-indijsku suradnju u stvaranju regionalne arhitekture koja poštuje „međunarodne norme sigurnosti, trgovine, vladavine prava, ljudskih prava i odgovorne vladavine“ mogle bi se protumačiti kao zabrinutost zbog kineskog uspona.¹² U siječnju 2012. godine SAD je objavio novu vojnu strategiju koja ima dugoročne strateške implikacije za Južnu Aziju i Indiju. U kontekstu američkog okretanja prema Aziji, jačanjem partnerskih odnosa s Indijom Washington želi unaprijediti bilateralne odnose, osnažiti ulogu Indije kao lidera regionalne sigurnosti i poslati poruku Aziji i ostatku svijeta da SAD i Indija dijele niz zajedničkih strateških interesa. SAD često ističe da su „zajedničke vrijednosti“ ključni element američko-indijskih odnosa, međutim u nizu pitanja interesi dviju zemalja razilaze se, pa tako i u preprekama bilateralnoj trgovini i ulaganjima, sektoru visoke tehnologije, stanju u Afganistanu, klimatskim pro-mjenama, ostvarivanju civilne nuklearne suradnje, pitanju iranskog nuklearnog programa, stanju

10 Potpora je u Indiji shvaćena kao pozitivan zaokret u američkoj politici iako su se pojavili i komentari da ona nije izričita kao u slučaju Japana te više predstavlja „obećanje“. Vidjeti “Off-Mark on India’s UNSC Dream”, *The Hindu*, Chennai, 11. studenog 2010., <http://www.thehindu.com/opinion/editorial/article880279.ece>

11 Vidjeti *U.S.-India Strategic Dialogue Joint Statement*, 19. srpnja 2011., <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/07/168754.htm>

12 Vidjeti Hillary Rodham Clinton, *Remarks on India and the United States: A Vision for the 21st Century*, Chennai, 20. srpnja 2011., <http://www.state.gov/secretary/rm/2011/07/168840.html>

u Burmi i odnosima prema arapskom proljeću.¹³ Rastući značaj Indije u međunarodnim odnosima vjerojatno će utjecati na njezine stavove o važnim globalnim pitanjima. Svi svjetski lideri, uključujući one svih pet stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a, nedavno su posjetili Indiju, a u listopadu 2010. godine Indija je izabrana za nestalnu članicu VSUN-a. Njezino članstvo 2011./2012. godine i američka potpora stalnom članstvu predstavljaju svojevrsan ispit globalnog angažmana Indije. Naime prevladava dojam da Indija nevoljko zauzima jasne političke stavove, što se očekuje od aktera međunarodnih donosa sa globalnima aspiracijama. Dosad nije sudjelovala u međunarodnim naporima predvođenim SAD-om da se izoliraju Iran i Burma te je zauzimala neodređene pozicije u pogledu događaja na Bliskom istoku i tijekom arapskog proljeća. Ministar vanjskih poslova S. M. Krishna rekao je da Indija ne podržava miješanje u unutarnje poslove drugih država te da će zadržati „vrlo oprezan pristup libijskom sukobu“.¹⁴ U ožujku 2011. godine službeno se usprotivila vojnoj akciji NATO-a u Libiji, suzdržavši se od glasanja za Rezoluciju UN-a 1973, kojom je akcija i omogućena. Neki komentatori smatraju da je to naštetilo globalnom moralnom i političkom ugledu Indije i potvrdilo skepticizam da Indija nije spremna na donošenje teških odluka.¹⁵ Tajnica Clinton tijekom posjeta Čeanniju zatražila je indijsku potporu demokratskoj tranziciji na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi te je otvoreno kritizirala indijsku politiku u Burmi, istaknuvši kako se od Indije, koja će imati sve značajniju ulogu u azijsko-pacifičkoj regiji, očekuje odgovornost da se otvoreno usprotivi kršenju univervalnih ljudskih prava. Dakako, indijski pristup značajnim globalnim pitanjima, kao i bilateralnim odnosima s SAD-om, proizlazi iz vanjskopolitičkih promišljanja u kojima se miješaju tradicionalno vanjskopolitičko naslijeđe i nove okolnosti. Kao dvije glavne struje mišljenja u indijskoj vanjskoj politici Teresita C. Schafer navodi „nehruance 21. stoljeća“ i „zagovaratelje statusa velike sile“. Prvi zagovaraju nastavak Nehruove politike s naglaskom na solidarnosti svijeta u razvoju, a skeptični su prema američkoj moći, dok je drugi pristup, potaknut gospodarskim napretkom i izlaskom Indije na svjetsku pozornicu, usredotočen na odnose s Washingtonom i Pekingom, s naglaskom na jačanju relativne indijske moći, uglavnom posred-

13 Vidjeti Twining, Daniel; Fontaine, Richard, 2011: The Ties that Bind? U.S.-India Value-Based Cooperation, *The Washington Quarterly*, (34) 2:193-205

Iako SAD stalno naglašava kako je Indija „najveća demokracija“ na svijetu i poziva lidere u New Delhiju da se zauzmu za poštovanje demokracije i ljudskih prava diljem globusa, kako pojašnjava ugledni analitičar C. Raja Mohan, demokracija uglavnom nije bila prisutna kao politički prioritet u indijskoj vanjskoj politici. Detaljno vidjeti u Mohan, Raja C., 2007: Balancing Interests and Values: India's Struggle with Democracy Promotion, *The Washington Quarterly*, (30) 3:99-115

14 Krishna, S.M.: India Will Not Offer Unsolicited Advice to Arab Nations, *The Hindu*, Chennai, 28. veljače 2011., <http://www.thehindu.com/news/national/article1495993.ece>

15 Gaunguly, Sumit: A Pointless Abstention, *The Diplomat*, Tokio, 23. ožujka 2011., <http://www.the-diplomat.com/indian-decade/2011/03/23/a-pointless-abstention/>

stvom daljnega gospodarskog rasta. No obje škole dijele nekoliko osnovnih karakteristika. Smatraju prirodnim da Indija djeluje kao prirodni regionalni hegemon, pridaju manje važnosti globalnoj vladavini, naglašavaju važnost indijske „strateške autonomije“ i izbjegavanja rizika prihvaćanjem daljnjeg američkog prisustva u regiji kao protuteže agresivnijoj Kini ili zagovaraju suradnju s Pekingom i Moskvom kako bi se onemogućila američka prevlast.¹⁶ Analitičari Ollapally i Rajagopalan te dvije struje vanjskopolitičkog mišljenja nazivaju „tradicionalnim nacionalistima“ i „pragmatičarima“ te obrazlažu kako se politički tvorci u suvremenoj Indiji služe tradicionalnom nacionalističkom retorikom za provedbu uglavnom pragmatičnoga političkog kursa. Nacionalisti se protive stvaranju savezništava s izvanjskim silama koja bi ograničila indijsku autonomiju i skloniji su pravno-moralnim nego političkim argumentima, dok pragmatičari zagovaraju fleksibilnost u ostvarivanju indijskih nacionalnih interesa umjesto ideološkog pozicioniranja. S obzirom na to da su pragmatičari skloniji suradnji s drugim silama (iako ne nužno u obliku saveza), porast njihova utjecaja u suvremenom indijskom vanjskopolitičkom promišljanju otvara veće izgleda za bliskiju američko-indijsku suradnju i angažiraniju globalnu ulogu Indije.¹⁷

Globalna financijska kriza imala je tek sekundarne posljedice na indijsko gospodarstvo koje nakon usporavanja 2009. godine nastavlja ostvarivati stopu rasta od približno 8 posto godišnje. Stvarni rast BDP-a za fiskalnu godinu 2010. iznosio je 7,4 posto, a za 2011. 8,5 posto, dok dvanaesti petogodišnji plan (od 2012. do 2017.) kao cilj uzima postizanje godišnje stope rasta od 10 posto. Iako se zemlja suočava s nizom problema u svojem budućem gospodarskom razvoju, uključujući siromaštvo, lošu infrastrukturu, korupciju, ekonomske restrikcije itd., neka predviđanja ističu da će Indija uskoro postati treće gospodarstvo svijeta.¹⁸ Gospodarski razvoj Indije omogućio joj je i povećanje vojnog proračuna i nabavu najsuvremenijeg oružja. S više od 1,3 milijuna aktivnih vojnika Indija ima treću najbrojniju vojsku na svijetu, iza SAD-a i Kine. Ukupni vojni proračun povećava se iz godine u godinu te premašuje 38 milijardi američkih dolara, dok sljedećih nekoliko godina Indija planira potrošiti 100 milijardi dolara na opremanje svojih oružanih snaga. Indijskoj ratnoj mornarici dodijeljeno je 4,77 milijardi dolara, što je povećanje potrošnje od 74 posto.¹⁹ Tradicionalno je najveći dio proračuna odlazio na kopnenu vojsku, ali sve značajnija izdvajanja za pomorske i zračne snage

16 Vidjeti Schafer, Teresita C., 2010: *New Delhi's New Outlook, Survival*, (52) 6:161-167

17 Ollapally, Deepa; Rajagopalan, Rajesh, 2011: *The Pragmatic Challenge to Indian Foreign Policy, The Washington Quarterly*, (34) 2:145-162

18 Detaljnije vidjeti u Kronstadt, K. Alan; Kerr, Paul K.; Martin Michael F; Vaughn, Bruce: *India: Domestic Issues, Strategic Dynamics and U.S. Relations*, 1. rujna 2011., Congressional Research Service

19 *Indijska ratna mornarica povećava svoj proračun za 74 posto*, 27. ožujka 2012., <http://www.defender.hr/bliski-istok-azija-i-australija/oruzane-snage-2/indijska-ratna-mornarica-povecava-svoj-proracun-za-74%>

ukazuju na to da vojni planeri u New Delhiju sve više pozornosti pridaju Kini, što je zaokret u odnosu na desetljetnu usredotočenost na Pakistan. Prema SIPRI-u, Indija je najveći uvoznik oružja s 10 posto u ukupnom uvozu oružja na svijetu od 2007. do 2011. godine.²⁰ Međutim Rusija je i dalje najvažniji indijski dobavljač vojne opreme, a slijedi je Izrael, koji kao ni Moskva ne postavlja političke uvjete pri prodaji oružja, kao što to s druge strane čini Washington. Neki analitičari smatraju da bi upravo povećanje trgovine vojnom opremom moglo potaknuti obnovu američko-indijskih odnosa,²¹ no u ostvarivanju bilateralne sigurnosne suradnje postoji niz prepreka koje tek treba prevladati.

Vojna suradnja SAD-a i Indije

Proteklih godina vojno-vojni odnosi bili su glavni aspekt američko-indijskih odnosa. Dvije zemlje održale su niz zajedničkih vojnih vježbi, a američki proizvođači oružja zainteresirani su za sklapanje unosnih ugovora u okviru spomenutih programa indijske Vlade u vrijednosti od 100 milijardi američkih dolara. Međutim u Indiji ističu da bi američki program prodaje vojne opreme stranim zemljama mogao predstavljati problem za Indiju.²² Unatoč tome ukupna vrijednost prodaje američkog oružja Indiji stalno raste. U lipnju 2011. godine New Delhi odobrio je kupovinu oružja od američke tvrtke u vrijednosti od 4,1 milijarde dolara, što je najveći ugovor koji je indijska Vlada ikad sklopila.²³ Ipak, američke tvrtke Lockheed Martin i Boeing izgubile su na natječaju za jedan od najunosnijih ugovora, indijsku nabavu 126 borbenih zrakoplova (MMRCA) u vrijednosti od 11 milijardi američkih dolara u konkurenciji s francuskim proizvođačem tvrtkom Rafael i europskim konzorcijem Eurofighter. Odluka New Delhija izazvala je brojne kritike u SAD-u i Indiji. Pomoćnik državne tajnice Robert O. Blake rekao je da je Washington razočaran tom odlukom, ali da će ostati posvećen jačanju bilateralnih vojnih odnosa jer je Indija iskazala povjerenje američkim proizvođačima dotadašnjim nabavama vojne opreme i želju za snažnijim strateškim partnerstvom.²⁴

20 *Rise in international arms transfer is driven by Asian demand*, SIPRI, priopćenje za tisak, 19. ožujka 2012., <http://www.sipri.org/media/pressrelease>

21 Dasgupta, Sunil; Cohen, Stephen P., 2011: Arms Sales for India: How Military Trade Could Energize U.S.-India Relations, *Foreign Affairs*, (90) 2:22-27

22 Vidjeti "Army Chief Warns Against Govt-Govt Deals With US", *Times of India*, New Delhi, 25. svibnja 2010., http://www.articles.timesofindia.indiatimes.com/2010-05-25/28293550_1_fms_ultra-light-howitzers-major-defence

23 Kronstadt, K.A. i dr., op. cit., str. 85

24 Department of State Release, 29. travnja 2011., *The Current State of U.S.-India Cooperation and Prospects for the Future*, <http://state.gov/r/pa/prs/ps/2011/161956.html>

Sporazum o civilnoj nuklearnoj suradnji

Razilaženja oko pitanja kontrole nuklearnog naoružanja desetljećima su predstavljala prepreke za jačanje američko-indijskih odnosa. Miroljubiva nuklearna eksplozija koju je New Delhi izveo 1974. godine potaknula je stvaranje Organizacije dobavljača nuklearne energije (engl. NSG – Nuclear Suppliers Group)²⁵ kako bi se uspostavio režim međunarodne kontrole izvoza nuklearnih materijala. S obzirom na to da Indija nije potpisnica Sporazuma o neširenju nuklearnog naoružanja (engl. NPT – Nuclear Nonproliferation Treaty) iz 1968. godine, više od tri desetljeća nije imala pristup međunarodnom tržištu nuklearne tehnologije i materijala. New Delhi smatra da je Sporazum stvoren na temelju dvostrukog standarda jer određenim državama dopušta zakonit razvoj nuklearnog oružja, dok drugima isto pravo uskraćuje.²⁶

Nakon pet indijskih nuklearnih testiranja u Pokhranu u svibnju 1998. godine SAD je inicirao seriju strogih sankcija u skladu s US Nuclear Nonproliferation Actom²⁷ iz 1994. godine. Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je Rezoluciju 1172 kojom se New Delhi poziva da poduzme korake prema pristupanju NPT-u. Sigurnosni odnosi dviju zemalja krenuli su silaznom putanjom, a sumnjičavost je postala trajnom karakteristikom bilateralnih odnosa. Veliki politički preokret nastupio je s potpisivanjem američko-indijskog sporazuma o civilnoj nuklearnoj suradnji. Inicijativa je pokrenuta 2005. godine, a sporazum zaključen u lipnju 2006. stupio je na snagu u prosincu 2008. godine. Tijekom rujna iste godine SAD u NSG-u uspješno lobira da se Indija izuzme iz određenih izvoznih ograničenja. Američko-indijski sporazum o civilnoj nuklearnoj suradnji i s tim povezana odluka NSG-a omogućili su Indiji ponovni pristup međunarodnom tržištu atomske energije. Indija je zauzvrat pristala na razdvajanje svojih civilnih i vojnih nuklearnih postrojenja u nekoliko faza te stavljanje potonjih pod nadzor Međunarodne

25 Organizacija dobavljača nuklearne energije dragovoljni je režim kontrole svjetske trgovine nuklearnom opremom koju čine vlade 46 zemalja.

26 Prema NPT-u, pet zemalja s nuklearnim naoružanjem jesu Kina, Francuska, Rusija, Velika Britanija i SAD, dok su sve druge zemlje stranke ugovora nenuklearne države. Jedine zemlje koje nisu članice NPT-a jesu Indija, Izrael i Pakistan, dok je članstvo Sjeverne Koreje ambivalentno. Indija može pristupiti sporazumu jedino kao nenuklearna država, što nema namjeru učiniti.

27 Nuclear Nonproliferation Act of 1978 (P.L.95-242), a zatim usvojeni Nuclear Proliferation Prevention Act of 1994. (P.L. 103-236) američki je zakon koji osigurava kontrolu proliferacije nuklearnih materijala i određuje jasne kriterije za izvoz nuklearnih materijala iz SAD-a. Vidjeti <http://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/nuregs/staff/sr0980/v3/sr0980v3.pdf#page=19>

agencije za atomsku energiju.²⁸ Međutim američke tvrtke još uvijek nisu započele nuklearnu trgovinu s indijskom Vladom. Unatoč postojećem sporazumu ne žele pristati na nuklearnu trgovinu s Indijom sve dok se ne riješi pitanje osiguravanja odgovornosti korisnika nuklearnih postrojenja. Kako bi se ispravili nedostaci Pariške i Bečke konvencije²⁹ i uspostavio režim u pogledu pitanja odgovornosti i naknade nuklearne štete, godine 1997. donesena je Konvencija o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu,³⁰ koja još nije stupila na snagu. Konvencija sadrži aneks kojem mogu pristupiti i države koje nisu članice Pariške i Bečke konvencije ako je njihovo nacionalno zakonodavstvo usklađeno s odredbama Aneksa. Jedina tzv. anektirana država jest SAD, kome je omogućeno da na taj način postane članicom Konvencije kako bi se uspostavio globalni režim kontrole. Kako pojašnjavaju pravni stručnjaci, SAD nije članica ni jedne nuklearne konvencije, a njegovo nuklearno pravo ne podudara se s njegovim temeljnim načelima. Price-Andersonovim Actom³¹ iz 1954. godine propisano je da odgovornost za nuklearnu štetu ne leži isključivo na korisnicima nuklearnog postrojenja, već i na prijevoznicima, dobavljačima itd. No predviđa se tzv. ekonomsko kanaliziranje odgovornosti tako da korisnikovo financijsko jamstvo pokriva odgovornost svih potencijalnih dužnika.³² Indija je potpisala Konvenciju krajem listopada 2010. godine, ali analitičari ističu da indijski Zakon o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete, usvojen u oba doma parlamenta u kolovozu 2010., nije u skladu s načelima Konvencije o

28 Međunarodna agencija za atomsku energiju do 2014. godine ima pristup 65 posto indijskih nuklearnih postrojenja te provodi nadzor kako se dvojna tehnologija ne bi koristila u vojne svrhe. U nadležnosti indijskih vlasti ostalo je 8 od ukupno 22 reaktora.

29 Međunarodne konvencije koje reguliraju ta pitanja jesu: Konvencija o odgovornosti prema trećima na području nuklearne energije ili tzv. Pariška konvencija iz 1960. godine s Dopunskom konvencijom iz 1963. godine i izmjenama obiju konvencija (1964., 1982. i 2004. godine) te Konvencija o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete ili tzv. Bečka konvencija iz 1963. godine s Protokolom iz 1963. godine.

30 Konvencija o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu stupit će na snagu devedesetog dana od dana kada je ratificira peta država s najmanje 400 jedinica nuklearnog kapaciteta. Prema posljednjim dostupnim podacima Međunarodne agencije za atomsku energiju od 20. rujna 2011. godine Konvenciju su ratificirale Argentina, Maroko, Rumunjska i SAD, a potpisale Australija, Češka, Indija, Indonezija, Italija, Libanon, Litva, Peru, Filipini, Senegal i Ukrajina. Dostupno na <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/.../infcirc567.shtml>

31 Price-Anderson Act of 1957. američki je zakon kojim se osiguravaju sredstva za naknadu štete građanima koji su pretrpjeli štete uzrokovane nuklearnim ili radioaktivnim nesrećama, bez obzira tko je za nesreću odgovoran. Tekst zakona dostupan je na <http://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/factsheets/funds-fs.html>

32 Prema Amižić Jelovčić, Petra; Perković, Ivan, 2008: Odgovornost prijevoznika za nuklearnu štetu s posebnim osvrtom na Konvenciju o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu, u Bačić, Arsen (ur.) *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split:377-387

dopunskoj naknadi jer sadrži odredbe prema kojima su uz korisnike postrojenja za štete nastale u slučaju nesreće odgovorni i dobavljači. Indijskim zakonom odgovornost dobavljača za štetu ograničena je na razdoblje od pet godina od izdavanja dozvole. Vremensko i financijsko ograničenje trebalo bi jasno odrediti pravo korisnika postrojenja u Indiji da traže naknadu za nesreće uzrokovane neispravnom opremom dobavljača, ali zakon ne ograničava pravo žrtava da traže obeštećenje prema domaćem kaznenom zakonu. Najveći dobavljači nuklearne opreme – SAD, Francuska i Rusija – nisu zadovoljni odredbom o odgovornosti dobavljača unatoč vremenskom ograničenju od pet godina. Indijski pravni stručnjak Soli Sarabjee kaže da unatoč tvrdnjama indijske Vlade Konvencija o naknadi štete nije u skladu s indijskim zakonom jer može biti osporavana pred domaćim sudovima, što dobavljače opet dovodi u nezavidan položaj. Odredbe Konvencije proturječe odredbama Zakona o građanskoj odgovornosti koji ima primat nad Konvencijom te će imati obvezujući učinak čak i ako Indija ratificira Konvenciju.³³ Premijer Singh izjavio je da će, ukoliko američke tvrtke strahuju od zakona, Indija razmotriti mogućnost uspostavljanja zajedničke američko-indijske radne skupine koja bi izgladila potencijalne razlike.³⁴ No SAD ustraje na tome da Indija pristane na pomoć Međunarodne agencije za atomsku energiju u rješavanju dvojbi oko sukladnosti indijskog zakona s odredbama Konvencije.

Druga prepreka u provedbi sporazuma o civilnoj nuklearnoj suradnji jest američka kontrola nuklearnog izvoza jer američki zakon zahtijeva nadzor u skladu sa Zakonom o atomskoj energiji (engl. Atomic Energy Act). Indija je pružila jamstva za subjekte u državnom vlasništvu, ali ne i za one u privatnom. Embargo na nuklearnu energiju ukinut je zahvaljujući SAD-u, pa Indija tako može povoljnije kupovati nuklearnu opremu od zemalja dobavljača poput Francuske i Rusije. Ako se ne riješe prepreke za nuklearnu trgovinu i Indija se okrene dobavljačima koji imaju prihvatljivije zahtjeve, a SAD ostane bez milijardi dolara zarade od nuklearnog izvoza, Washington bi mogao biti i više nego „razočaran“.

Unatoč postojećim problemima u njegovoj provedbi sporazum je pružio važan temelj za izgradnju budućeg američko-indijskog partnerstva te je proizveo značajne političke učinke. Iako nije pristupila Sporazumu o neširenju nuklearnog naoružanja i međunarodnoj inspekciji podvrgnula samo svoja civilna postrojenja, Indija je dobila

33 Dikshit, Sandeep: Nuclear Liability Rules Ultra Vires, *The Hindu*, New Delhi, 31. prosinca 2011., <http://www.thehindu.com/news/national/article2709934.ece?homepage=true>

34 Izjava je dana nakon Singhovog sastanka s Obamom na marginama samita ASEAN u indonezijskom Baliju. Vidjeti Reddy, B.M.: PM Proposes Print Group to Iron out Difficulties for U.S. Nuclear Suppliers, *The Hindu*, Bali (Indonezija), 18. studenog 2011., <http://www.thehindu.com/national/article2638487.ece>

pristup osjetljivim tehnologijama, a izuzećem koje je na poticaj Washingtona učinio NSG, praktički je priznata kao nuklearna sila. Kao što je rekao ugledni komentator *The Hindua* Siddharth Varadaarajan: „Ulazak Indije u ‘elitni klub’ nuklearnih zemalja predstavlja jednu od najvažnijih promjena međunarodnog poretka nakon rušenja Sovjetskog Saveza i uspona Kine te svjedoči o previranjima koja su u tijeku u indijskoj međunarodnoj politici nakon gospodarske transformacije.“³⁵

Značaj američko-indijskih odnosa za američku azijsku strategiju

U smjernicama nove američke obrambene strategije objavljenima 5. siječnja 2012. godine stoji: „Američki gospodarski i sigurnosni interesi neraskidivo su povezani s razvojem događaja u luku koji se proteže od zapadnog Pacifika i Istočne Azije do regije Indijskog oceana i Južne Azije, stvarajući mješavinu izazova i prilika. U skladu s tim, dok američka vojska nastavlja pridonositi globalnoj sigurnosti, napraviti ćemo nužan rebalans prema azijsko-pacifičkoj regiji. Naglasak će i dalje biti na našim postojećim savezništvima koja su temelj azijsko-pacifičke sigurnosti. Također ćemo proširiti mrežu suradnje s nadolazećim partnerima u azijsko-pacifičkoj regiji kako bismo osigurali kolektivnu sposobnost i kapacitete za osiguranje zajedničkih interesa. SAD također ulaže u dugoročno strateško partnerstvo s Indijom kako bi potpomogao njezinu sposobnost da posluži kao sidro regionalnoga gospodarstva i pružatelj sigurnosti u široj regiji Indijskog oceana.“³⁶

Amerika očekuje da će u njezinu fokusiranju na azijsko-pacifičku regiju, koje uključuje i učvršćivanje položaja u Središnjoj i Južnoj Aziji te regiji Indijskog oceana, Indija igrati ključnu ulogu. New Delhi gleda pozitivno na uključenost Washingtona sve dok bude osiguravao stabilnost regije. Međutim nije potpuno izvjesno koliko su američko-indijski interesi usklađeni. Najveći izazov predstavlja uspon Kine i mnogi ističu da Washington ima iste interese kao i New Delhi u pogledu kineskog uzleta. No Kina i Indija također imaju određene zajedničke interese uključujući pristup nekim globalnim pitanjima (primjerice klimatske promjene), što nije slučaj sa Sjedinjenim

35 Varadarajan, Siddharth: Indija, zburnjena zbog vlastitog uspona, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), studeni 2008., str. 5

36 *Sustaining U. S. Global Leadership: Priorities for 21 st Century Defence*, 3. siječnja 2012, str. 8, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidence.pdf

Državama. Indijska Vlada podržava američko prisustvo i u Središnjoj Aziji, ali ne želi ugroziti svoje odnose s drugim potencijalno važnim akterima poput Rusije³⁷ i Irana. S obzirom na to da je protuterorizam važno pitanje u američkoj strategiji, Washingtonu je važna suradnja Islamabada, kao i New Delhija, osobito u Afganistanu. Indija podupire Vladu u Kabulu, ali je često skeptična oko šutnje Washingtona o vezama pakistanske vojske i talibana.³⁸ Pakistan je dugo uživao potporu Pekinga u sukobu s New Delhijem oko Kašmira. Nakon potpisivanja U.S.-India Civil Nuclear Agreement Kina je potpisala ugovor o nuklearnoj suradnji s Pakistanom. Indija se boji da će se naći u kineskom okruženju. Peking je financirao izgradnju luke u Gwadaru (pakistanska pokrajina Beludžistan) radi prijevoza nafte iz Perzijskog zaljeva preko Pakistana u Kinu. Za razliku od američkih ulagača, ne postavlja uvjete vezane za poštivanje ljudskih prava i demokracije te je sklopio ugovor s tadašnjom vojnom huntom u Burmi o izgradnji pomorskih postrojenja. Službeni Peking tvrdi kako samo želi osigurati pristup pomorskim putevima za uvoz robe, ali New Delhi nije uvjeren te je povećao broj vojnih i pomorskih manevara s američkim snagama, čak i na granici s Kinom i u Indijskom oceanu sve do Malačkog tjesnaca kojim prolaze tankeri. Zabrinuta zbog kineskih ambicija u Indijskom oceanu, indijska Vlada produbila je svoje pomorske veze s SAD-om, a kasnije i s Japanom. Godine 2006. Japan je obznanio strateško i globalno partnerstvo s Indijom, 2007. potpisao je sigurnosni pakt s Australijom (prvi takve vrste osim vlastitog saveza s SAD-om), a 2008. s Indijom. Australija, Indija, Japan i SAD održali su prvi službeni dijalog o sigurnosnim pitanjima 2007., a u travnju iste godine Japan se pridružio vježbama američke i indijske mornarice u Pacifiku. Krajem 2011. godine najavljen je prvi trilateralni sastanak SAD-a, Indije i Japana. Japan je prvi poduzeo napore u povezivanju s Indijom, Australijom i SAD-om, a kineski stratezi strahuju da će to postati „azijski NATO“.³⁹

37 Indija je jedina zemlja koja ima program tehničke i vojne suradnje s Rusijom, koja je najveći indijski dobavljač oružja, a indijske potrebe za energijom također su snažan poticaj za suradnju. Indijska kompanija ONCG (India's Oil and Natural Gas Cooperation) sudjeluje u eksploataciji naftnih nalazišta Sahalin I i II. Ista je tvrtka krajem 2005. godine dogovorila suradnju s kineskom tvrtkom CNPC (China National Petroleum Corporation) oko zajedničkih ulaganja u eksploataciju sirijskih naftnih rezervi. SAD je oštro prigovorio indijskoj Vladi zbog ulaganja u Siriji, a trenutačna američka administracija traži potporu indijske Vlade u Siriji.

38 Vidjeti Racine, Jean-Luc: Pakistan između Washingtona i talibana, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), veljača 2007., str. 10-11

39 Vidjeti Twining, Daniel, 2010: *As Asia Rises: How West Can Enlarge Its Community of Values and Interests in the Indo-Pacific Region*, German Marshall Fund of the United States, Brussels Forum Paper Series, Washington D.C.

SAD podupire jačanje indijske pomorske moći i utjecaja u regiji. Indijska pomorska doktrina i drugi strateški dokumenti kao glavne izazove svojoj nacionalnoj sigurnosti ističu one koji dolaze iz pravca Kine i Pakistana.⁴⁰ Kina je bila najveći ulagač u izgradnji pakistanske luke Gwadar, želeći da ona postane glavnom tranzitnom rutom za opskrbu energijom prema Istočnoj Aziji, a kako bi umanjila svoju ovisnost o pomorskim rutama u Indijskom oceanu i Malačkom tjesnacu. Sredinom 2011. godine pakistanski ministar obrane Ahmad Mukhtar rekao je da će Kina vjerojatno s vremenom izgraditi vojnu pomorsku bazu u Gwadaru, udaljenom manje od 200 kilometara od ulaza u Hormuški tjesnac.⁴¹ Peking je javno odbio takvu ponudu.⁴² U kineskom listu *Global Times* istaknuto je da Kina želi miroljubive odnose s drugim regionalnim silama, ali ako želi igrati važnu ulogu u azijsko-pacifičkoj regiji i na međunarodnoj pozornici, na što je između ostalog poziva i međunarodna zajednica, s vremenom će morati izgraditi prekomorske vojne baze za vojnu suradnju s drugim zemljama.⁴³ Iako je prihvatila pakistansku ponudu za upravljanje lukom Gwadar nakon isteka ugovora sa singapurskim lučkim vlastima, Kina i dalje tvrdi da nema namjeru graditi vojnu luku. Indijci su ipak uložili u iransku luku Chabahar u želji da postane glavni tranzitni pravac prema Središnjoj Aziji, kojim će se zaobići Pakistan. Pakistanu odgovara suradnja s Pekingom iz gospodarskih i vojnih razloga, dok Peking preko Pakistana dobiva pristup Indijskom oceanu. SAD je zabrinut zbog sve većeg angažmana kineske mornarice, ali je u nešto drugačijem položaju jer se ne može opredijeliti samo za Indiju ili Pakistan.

40 Indijska pomorska doktrina službeno je prihvaćena 2006. godine, a u strateškom dokumentu imena Indijska vojna strategija sloboda korištenja mora i oceana definirani su indijski interesi od Perzijskog zaljeva do Malačkog tjesnaca. Vidjeti Spicijarić, Igor: Indijska ratna mornarica, *Hrvatski vojnik (online-izdanje)*, br. 233, ožujak 2009., <http://www.hrvatski-vojn timer.hr/hrvatski-vojn timer/2332009/indija.asp>

41 Miglani, Sanjeev: Pakistan Gwadar's Port, Chinese Whispers Grow, *Reuters*, 26. svibnja 2011., <http://blog.reuters.com/afghanistan/2011/05/26/in-pakistans-gwadar-port-chinese-whispers-grow>

42 Nije sigurno je li Pakistan izdao priopćenje bez dogovora s Pekingom ili je to pomno osmišljena epizoda kako bi se poslala poruka, prvenstveno Indiji i SAD-u, o mogućem kinesko-pakistanskom vojnom savezu.

43 Shiao, Huanqiu: China Needs Overseas Bases for Global Role, *Global Times*, 26. svibnja 2011., <http://www.opinion.globaltimes.cn/chinese-press/2011-05/658995.html>

Pakistan

Bilateralni sukob Indije i Pakistana⁴⁴ nepovoljno utječe na američke napore da se stabilizira Afganistan. Kada je SAD u lipnju 2010. najavio povlačenje iz Afganistana, u Indiji se pojavila zabrinutost da će Pakistan imati glavnu ulogu u posredovanju između Kabula i talibana, koji bi čak mogli biti uključeni u buduće upravljanje Afganistanom. Indija želi ograničiti utjecaj Pakistana u poslijeratnom Afganistanu i zabrinuta je zbog američkog oslanjanja na Pakistan u postizanju vojne pobjede ondje. Obamina administracija suzdržava se od uplitanja u bilateralne sporove jer New Delhi ne prihvaća miješanje treće strane, ali računa na američke pritiske na pakistanski režim da neutralizira skupine koje se služe strukturama u Pakistanu za prekogranični terorizam. U svibnju 2011. premijer Singh i predsjednik Karzai sklopili su novo indijsko-afganistansko strateško partnerstvo, podižući bilateralne odnose na višu razinu, dogovorivši jačanje uzajamnih veza i institucionaliziranje dijaloga o nizu bilateralnih pitanja. Indijska Vlada financirala je izgradnju cesta koje povezuju jugozapadnu afganistansku provinciju Nimroz s iranskom lukom Chabahar u Arapskom moru, a kako bi Afganistan imao alternativnu opskrbnu rutu i smanjio ovisnost o tranzitu preko Pakistana. Indija podupire neovisnost Afganistana, mirovni proces i reintegraciju talibanskih pobunjenika, ali stalno naglašava da procesom mora upravljati afganistanska Vlada bez izvanjskih uplitanja, prvenstveno misleći na Islamabad. U indijskoj i američkoj politici dogodila se ista promjena – nakon nezadovoljstva otvaranjem dijaloga između afganistanske Vlade i talibana, obje zemlje prihvaćaju uključivanje talibanskih pobunjenika u proces pomirenja. Nakon najave o američkom povlačenju New Delhi povećava svoja ulaganja u Afganistanu kako bi onemogućio širenje pakistanskog utjecaja. S druge strane Islamabad želi spriječiti prevladavajući utjecaj Indije u toj zemlji i optužuje indijsku Vladu da koristi pretjeran broj indijskih konzulata u Afganistanu za uplitanje u njegovu provinciju Beludžistan.⁴⁵ Samoubilački bombaški napad na indijsko Veleposlanstvo u Kabulu u

44 Indija i Pakistan vodili su tri rata: od 1947. do 1948., zatim 1965. te 1971. godine. Najveći izvor napestosti predstavlja neriješeno pitanje Kašmira i prekogranični terorizam. Indijsko-pakistanska mirovna inicijativa pokrenuta 1990. godine i službeno obnovljena 2004. polučila je skromne rezultate: prekid vatre duž zajedničke granice i uspostavu trgovinskih kontakata duž kontrolne linije u Kašmiru. Indijska Vlada obustavila je mirovni proces nakon terorističkih napada na Mumbai 2008. godine, smatrajući da su za napad odgovorne terorističke skupine s bazom u Pakistanu. Početkom 2011. New Delhi odlučuje obnoviti dijalog s Islamabadom unatoč činjenici da odgovorni za planiranje napada nisu procesuirani.

45 Beludžistan je najslabije naseljena pakistanska provincija koja opskrbljuje zemlju velikim dijelom plina, ali smatra se zakinitom od strane središnjih vlasti. Od neovisnosti Pakistana ondje je ugušen velik broj ustanaka (od 1958. do 1960. te od 1973. do 1977.). Kada je počela izgradnja luke u Gwadaru i u provinciju pristigao velik broj garnizona, došlo je do porasta nezadovoljstva u nacionalnom pokretu Beludža. Nakon likvidacije bivšeg guvernera Beludžistana, Akbara Khana Bugtija u kolovozu 2006. godine, došlo

srpnju 2008., koji je u vezi s militantnim skupinama povezanim s pakistanskom vojskom, neki komentatori vide kao poruku indijskim vođama da talibanski militanti i njihovi saveznici žele da se New Delhi povuče iz Afganistana.⁴⁶ SAD ističe da obje zemlje, i Indija i Pakistan, imaju legitime sigurnosne interese u Afganistanu te pozdravljaju indijske napore u toj zemlji, ali uvijek uvažavajući i pakistanske interese. S obzirom na to da je Obama obznanio povlačenje iz Afganistana bez prethodnih konzultacija s New Delhijem, to je izazvalo sumnje u američko-indijsko partnerstvo jer Amerika nije uzela u obzir implikacije američkog povlačenja za indijske sigurnosne interese.⁴⁷ Možemo se složiti s Dasguptom i Cohenom koji su zaključili da „Pakistan sam po sebi predstavlja izazov oko kojeg se Indija i SAD ne slažu“.⁴⁸ Uvijek se pojavi neka nova manifestacija njihova neslaganja. Nakon što je Kina prošle godine nastavila s planovima o izgradnji dvaju novih nuklearnih reaktora u Pakistanu, SAD je naveo kako Peking prije prijenosa nuklearne tehnologije prvo mora zatražiti izuzeće od NSG-a. Kina je tvrdila da predloženu prodaju treba promatrati kao dio ranijeg sporazuma s Pakistanom prije kineskog pridruživanja NSG-u 2004. godine. Odluka Obamine administracije da se ne usprotivi provedbi kinesko-pakistanske nuklearne suradnje u suprotnosti je s ranijim izjavama o obveznosti traženja izuzeća. Za New Delhi to je potvrda opravdanosti indijskog nezadovoljstva zbog američkog odnosa prema Pakistanu.

Kina

Indija i Kina sile su u usponu, na koje otpada jedna trećina svjetske populacije, dva brzorastuća gospodarstva s izuzetnim energetske potrebama te trgovinski partneri. Kina je proteklih godina zamijenila SAD na mjestu najvećeg indijskog trgovinskog partnera, najveće je uvozno i treće izvozno tržište za indijska dobra (iza Ujedinjenih Arapskih Emirata i SAD-a).⁴⁹ Indijsko-kineski odnosi, posebice bilateralna trgovina, značajno

je do radikalizacije pobunjeničkih skupina. Vidjeti Harison, Selig S. „Želja za neovisnosti Beludžistana“, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), listopad 2006., str. 6

46 Vidjeti Sengupta, Somini: Afgan Bombing Send Stark Message to India, *New York Times*, 9. srpnja 2008., <http://www.nytimes.com/2008/07/09/.../09india.html>

47 Vidjeti Gangulu, Sumit: Afganistan is Now India's Problem, *Foreign Policy* (online-izdanje), 19. srpnja 2011., http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/07/19/afghanistan_is_now_indias_problem

48 Vidjeti Dasgupta, Sunie; Cohen, Stephen P., 2011: Is India Ending Its Strategic Restrain Doctrine, *The Washington Quarterly*, (34) 2:163-167

49 Točne brojke vidjeti u: Indian Ministry of Commerce and Industry, Department of Commerce, http://www.commerce.gov.in/trade/national_ftpp.asp

su unaprijeđeni proteklih godina, ali dvije zemlje još uvijek nisu riješile svoje granične sporove.⁵⁰ Kina i Indija nemaju granicu na moru, ali njihovi interesi sučeljavaju se na području sjeveroistočnih dijelova Indijskog oceana, preko Malačkog tjesnaca sve do Južnokineskog mora.⁵¹ Za Indiju to je područje od vitalne važnosti za nacionalnu sigurnost, a za Kinu ključan tranzitni pravac za uvoz energenata iz Zapadne Azije i Afrike, zbog čega Peking nastoji povećati broj tranzitnih puteva kako bi umanjio svoju ranjivost.⁵² Indija kinesku strategiju „niske bisera“ (engl. *strings of pearls*) i kinesku potporu Pakistanu promatra kao dio kineske politike „okruživanja“ ili onemogućivanja New Delhija da uzvрати Peking u širem regionalnom kontekstu. New Delhi smatra kako je kineska izgradnja lučke infrastrukture u regiji Indijskog oceana motivirana željom Pekinga da zavlada pomorskim komunikacijskim linijama (tzv. SLOC – Sea Line of Communications). Razlog tomu upravo su kineska ulaganja u razvoj luka u Pakistanu (Gwadar), Šri Lanki (Hambantota) i Bangladešu (Chittagong), koja neki tumače kao okruživanje Indije pomorskim bazama. Lučki pristup vitalnim komunikacijskim linijama u Indijskom oceanu tako predstavlja glavno područje indijsko-kineskog suparništva. Američko Ministarstvo obrane u svojoj je procijeni kineskih vojnih sposobnosti ukazalo na kineske projekte civilnih luka u regiji Indijskog oceana, ali zaključilo je da će kineska sposobnost projiciranja moći u regiji ostati ograničena zbog nedostatka prekomorskih vojnih baza.⁵³

Kina je zabrinuta zbog jačanja strateških odnosa SAD-a i Indije te strahuje od potencijalnog pregrupiranja snaga u Aziji koje bi bilo usmjereno protiv Kine. S obzirom na važnost američko-kineskih odnosa⁵⁴ američka administracija nastojala je održavati konstruktivne odnose s obje zemlje. Indija također nastoji otkloniti protukineske implikacije svojih sve bliskijih odnosa s SAD-om. Unatoč tome što još uvijek nije postignut sporazum oko graničnog spora, kineskih veza s Pakistanom i činjenice da indijska Vlada pruža azil tibetanskom vođi Dalaj Lami, indijsko-kineski odnosi obilježeni su

50 Indija i Kina vodile su kraći rat 1962. godine koji je okončao prijateljske odnose dviju pripadnica hladnoratovskog pokreta nesvrstanih. Još uvijek postoje granični sporovi jer na sjeveroistoku Indije Peking potražuje dio Arunachal Pradesha, dok Indija optužuje Kinu da je nezakonito okupirala dio indijskog teritorija u Kašmiru, regiju Aksai Chin.

51 Detaljno o tome u Khurana, Gurpreet S., 2008: China-India Maritime Rivalry, *Indian Defence Review*, (23) 4, <http://www.indiandefencereview.com/geopolitics/China-India-Maritime-Rivalry.html>

52 Vidjeti Zajec, Olivier: Kina pokazuje pomorske ambicije, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), rujna 2008., str. 16-17

53 Annual Report to Congress, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2011, Office of the Secretary of Defense, http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2011_CMPR_Final.pdf

54 Detaljnije vidjeti u Tolj, Tihana, 2011: Sjedinjene Američke Država i Narodna Republika Kina: suradnja uvjetovana interesima globalne stabilnosti, *Međunarodne studije*, (XI) 2:45-67

suradnjom koliko i neslaganjima. Velik broj promatrača u Indiji, uključujući premijera Singha, ne želi se upuštati u skupu utrku u naoružavanju s Kinom, koja bi odvratila Indiju od njezina glavnog cilja, a to je daljnji gospodarski razvoj. Takav stav dio je dugogodišnje indijske politike „strateškog obuzdavanja“ koja je osim toga oduvijek bila ključna za zadobivanje podrške drugih velikih sila Indiji. Trenutačno ulaganje u indijsku vojnu silu ne izaziva prosvjede drugih zemalja kao naoružavanje kineske vojske. Samo Rusija opskrbljuje Kinu suvremenim oružjem, dok Izrael, Francuska, Njemačka, Velika Britanija i SAD spremno trguju s New Delhijem.⁵⁵ Indija nastoji provoditi konstruktivnu politiku kako bi odgovorila na kineski uspon, usporedno provodeći diplomatsku strategiju s ciljem rješavanja graničnoga spora i jačanja gospodarskih veza te provodeći ambicioznu modernizaciju svojih vojnih snaga. Može se očekivati da će se indijsko-kinesko suparništvo na moru nastaviti i u budućnosti. Indija je osobito zabrinuta zbog jačanja kineske pomorske moći i pomno prati kinesko vojno pozicioniranje. Kako Kina provodi modernizaciju vlastite mornarice i ostvaruje snažnije prisustvo u regiji Indijskog oceana, Indija strahuje da će trgovačke luke u Burmi, Šri Lanki i Pakistanu prema potrebi postati vojne pomorske baze. Indija stalno povećava svoj vojni proračun, a posebice ulaganja u mornaricu, koja je trenutačno veličinom peta na svijetu. Pokrenula je Pomorski simpozij o Indijskom oceanu, pozvavši sve obalne države da sudjeluju u raspravi o sigurnosti na moru. Kako bi držala pod nadzorom kineski pomorski utjecaj i pristup Indijskom oceanu, razvija sve bliskije odnose sa zemljama na području Indijskog oceana, osobito s Vijetnamom. Suradnja s Hanoijem, koja uključuje vojnu obuku i opremu suvremenim oružjem, New Delhiju omogućuje pristup Južnokineskom moru.⁵⁶ S druge strane Peking na jačanje indijske mornarice i indijski angažman s državama iz regije gleda kao na nastojanja New Delhija da postane regionalna velesila. Rastuća ovisnost kineske trgovine o pomorskim rutama dodatno pojačava tu zabrinutost jer jačanjem vojnih aktivnosti Indija širi područje djelovanja zapadno prema Perzijskom zaljevu i istočno prema Malačkom tjesnacu, okružujući ključne tranzitne pomorske pravce za uvoz energenata u Kinu. Iako Peking održava bliske odnose s Pakistanom, rastući gospodarski interesi u Indiji mogli bi potaknuti Kinu da uravnoteži svoje odnose s Indijom i Pakistanom. Provedba američke strategije u široj azijskoj regiji mora uzeti u obzir trendove u indijsko-kineskim odnosima. Velik broj analitičara smatra da se partnerstvo između Indije i SAD-a neće razviti u formalni „savez“ zbog indijskog vanjskopolitičkog cilja zadržavanja „strateške autonomije“, ali stalno ističu potrebu jačanja bilateralnih veza, osobito s obzirom na kineski uspon.

55 Dasgupta, Sunil; Cohen, Stephen P., op. cit., str. 173

56 Vidjeti Curtis, Lisa: The China Challenge: A Strategic Vision for U.S.-India Relations, *Reuters*, 19. srpnja 2011., <http://www.blogs.reuters.com/india-expertzone/2011/07/19/the-china-challenge-a-strategic-vision-for-u-s-india-relations/>

Odnos prema takozvanim “nestašnim državama“

Indija tradicionalno ima dobre gospodarske i kulturne veze s Iranom iako postoje određena neslaganja oko važnih vanjskopolitičkih pitanja. Obje vlade podupiru prototalibansku Vladu u Kabulu, ali dok Indija pozdravlja prisustvo NATO-ovih snaga u Afganistanu, Iran se tome protivi.⁵⁷ Iran je iza Saudijske Arabije drugi najveći indijski opskrbljivač sirovom naftom, dok je Indija drugi najveći strani ulagač u iranski naftni i plinski sektor. Indija godišnje uvozi 11 milijardi američkih dolara sirove nafte iz Irana, što je 14 posto njezina ukupnog uvoza.⁵⁸

Godine 2003. New Delhi i Teheran pokrenuli su bilateralno strateško partnerstvo s ciljem jačanja gospodarske, energetske, znanstvene i obrazovne suradnje, suradnje u rekonstrukciji Afganistana i borbi protiv terorizma. Ali nakon što je Indija zajedno s SAD-om i drugim zemljama na zasjedanju Međunarodne agencije za atomsku energiju glasala protiv Irana 2005. i 2006. godine, mnogi aspekti suradnje ostali su neostvareni, uključujući planirani projekt izgradnje plinovoda za transport iranskog prirodnog plina IPI (Iran-Pakistan-Indija.) Teheran, koji je godinama opovrgavao upitnost projekta zbog indijske rezerviranosti, priznaje da je projekt u zastoju, ali i dalje nastoji pridobiti New Delhi na sudjelovanje.⁵⁹ Indija je glasala protiv Irana i odgađala uključivanje u projekt izgradnje plinovoda jer premijer Manmohan Singh nije želio ugroziti potpisivanje američko-indijskog nuklearnog sporazuma. Washington godinama nastoji otežati kupovinu iranske nafte i plina od strane indijskih kompanija kako bi maksimalizirao učinak sankcija protiv Irana. Indija je kao nestalna članica Vijeća sigurnosti UN-a nastojala potvrditi svoj stav o potrebi provedbe sankcija, pa je krajem 2010. objavila da Azijski klirinški savez ne može više obavljati transakcije vezane za trgovinu s Iranom, pravdajući se „tehničkim“ razlozima. New Delhi, nakon američkih upozorenja, donio je odluku da indijske tvrtke koje obavljaju transakcije putem AKS-a riskiraju sankcije zbog kršenja zakona koji je Obama potpisao u srpnju 2010., a koji zabranjuje poslovanje s iranskim bankama. Indijski potez isplatio se kad je krajem godine Obama tijekom posjeta Indiji pružio potporu njezinu stalnom članstvu u VSUN-a te je pozvao da se pridruži NSG-u.

57 Karthikeya, Raja: India's Iran Calculus, *Foreign Policy*, (online-izdanje), 24. rujna 2010., http://www.mideast.foreignpolicy.com/posts/2010/09/24/indias_iran_calculus

58 Solomon, Jay; Sircar, Subhadip: India Joins U.S. Effort to Stifle Iran Trade, *The Wall Street Journal*, 29. prosinca 2011., <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203513204576046893652486616.html>

59 Dikshit, Sandeep: Iran Hopes India Will Revive IPI Project, *The Hindu*, New Delhi, 16. lipnja 2011., <http://www.thehindu.com/news/national/article2110229.ece>

Dosadašnje odluke indijske Vlade da se pridruži zapadnim pritiscima na Iran uglavnom su donošene onda kada je Indija željela ostvariti određenu političku korist (potpisivanje nuklearnog sporazuma, povećanje izgleda za stalnim članstvom u VSUN-a), ali ukupno gledano nikada nije odustala od suradnje s režimom u Teheranu.

Krajem ožujka ove godine Obama je obznanio jačanje sankcija te od svih zemalja zatražio da postupno smanje poslovanje s Iranom i pronadu alternativne dobavljače. No New Delhi protivi se upotrebi sile i sankcija te poziva na diplomatsko rješavanje kontroverznog iranskog nuklearnog programa. Indija je objavila da će nastaviti s uvozom iz Irana, a indijski ministar nafte Jaipal Reddy pozvao je Amerikance i Europljane da „poštuju indijske potrebe“.⁶⁰ Nastavak indijske trgovine s Iranom tako pridonosi jačanju teheranskog režima koji SAD nastoji izolirati.

Donedavno su Washington i New Delhi zauzimali različite položaje u pristupu Burmi. SAD je nastojao politički i gospodarski izolirati Burmu zbog kršenja ljudskih prava i represije prema demokratskim snagama od strane vojnog režima. Indija je naprotiv provodila politiku suradnje s burmanskim režimom na nizu područja uključujući razvoj infrastrukture, protuterorizam, vojno-vojne odnose, znanstvenu i tehnološku suradnju. SAD je često kritizirao indijsku Vladu zbog odnosa s burmanskim režimom i pozivao je da preuzme odgovornost na međunarodnom planu i osudi nasilje u Burmi. Nakon nedavnih promjena u Burmi i obnove američko-burmanskih diplomatskih odnosa SAD i Indija dobili su priliku surađivati u pogledu političkih promjena u Burmi. Njihovi se interesi ondje preklapaju u smislu pružanja potpore razvoju, stabilnosti i neovisnosti Burme, osobito u odnosu na kineski utjecaj. Hoće li u kontekstu američkog okretanja prema Aziji doći do zajedničke američko-indijske potpore burmanskom razvoju, tek ostaje vidjeti.

Zaključak

Unatoč tome što nije moguće utvrditi jednoznačno podudaranje američko-indijskih interesa u bilo kojem od navedenih pitanja, proteklih godina suradnja dviju zemlja značajno je unaprijeđena. Obamina administracija stavlja naglasak na bilateralne odnose i nada se da će ključna dimenzija američko-indijskog partnerstva postati suradnja u azijsko-pacifičkoj regiji. Kao što je zamjenik državne tajnice William J. Burns rekao: „Pitanje nije imaju li SAD i Indija interes zajedničke suradnje u azijsko-pacifičkoj regiji, već činimo li dovoljno da naše partnerstvo u Aziji ostvari svoj puni potencijal. Odgovor

60 “Iran Oil Sanctions: India Tells West to Appreciate Its Needs”, *The Times of India*, 23. ožujka 2012., <http://www.timesofindia.indiatimes.com/india/Iran-oil-sanctions-India-tells-West-to-appreciate-its-needs/articleshow/12381236.cms>

je: još uvijek ne.“⁶¹ Bez obzira na ishod američkih predsjedničkih izbora te s obzirom na sve strateške kalkulacije, američko-indijska suradnja sigurno će se nastaviti i njezini dosezi uskoro će nam biti jasniji.

Literatura

Amižić Jelovčić, Petra; Perković, Ivan, 2008: Odgovornost prijevoznika za nuklearnu štetu s posebnim osvrtom na Konvenciju o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu, u Bačić, Arsen (ur.) *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split:377-387

Cohen, Stephen P., 2000: *An Emergin Relationships*, A Paper Presented to the Conference on The Nation-State System and Transnational Forces in South Asia, Kyoto, Japan a Curtis, Lisa: The China Challenge: A Strategic Vision for U.S.-India Relations, Reuters, 19. srpnja 2011., <http://www.blogs.reuters.com/india-expertzone/2011/07/19/the-china-challenge-a-strategic-vision-for-u-s-india-relations/>

Dasgupta, S.; Cohen, S. P., 2011: Is India Ending Its strategic Restrain Doctrine, *The Washington Quarterly*, (34) 2:163-177

Dasgupta, S.; Cohen, S. P., 2011: Arms Sales for India: How Military Trade Could Energize U.S.-India Relations, *Foreign Affairs*, (90) 2:22-27

Dikshit, Sandeep: Nuclear Liability Rules Ultra Vires, *The Hindu*, New Delhi, 31. prosinca 2011., <http://www.thehindu.com/news/national/article2709934.ece?homepage=true>

Dikshit, Sandeep: Iran Hopes India Will Revive IPI Project, *The Hindu*, New Delhi, 16. lipnja 2011., <http://www.thehindu.com/news/national/article2110229.ece>

Gaunguly, Sumit: A Pointless Abstention, *The Diplomat*, Tokio, 23. ožujka 2011., <http://www.the-diplomat.com/indian-decade/2011/03/23/a-pointless-abstention/>

Gangulu, Sumit: Afganistan is Now India's Problem, *Foreign Policy* (online-izdanje), 19. strpnja 2011., http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/07/19/afghanistan_is_now_indias_problem

Harison, Selig S. „Želja za neovisnosti Beludžistana”, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), listopad 2006., str. 6

Karthikeya, Raja: India's Iran Calculus, *Foreign Policy*, (online-izdanje), 24. rujna 2010., http://www.mideast.foreignpolicy.com/posts/2010/09/24/indias_iran_calculus

61 William J. Burns, *US-India Partnership yet to Realize Its Full Promise in Asia-Pacific*, 16. prosinca 2011., <http://state.gov/s/d/2011/178934.htm>

- Krishna, S.M.: India Will Not Offer Unsolicited Advice to Arab Nations, *The Hindu*, Chennai, 28. veljače 2011., <http://www.thehindu.com/news/national/article1495993.ece>
- Kronstadt, A. K.; Kerr P. K.; Martin, M. F.; Vaughn, B., India: Domestic Issues, Strategic Dynamics and U.S. Relations, 1. rujna 2011., Cres
- Khurana, Gurpreet S., 2008: China-India Maritime Rivalry, *Indian Defence Review*, (23) 4, <http://www.indiandefencereview.com/geopolitics/China-India-Maritime-Rivalry.html>
- Miglani, Sanjeev: Pakistan Gwadar's Port, Chinese Whispers Grow, Reuters, 26. svibnja 2011., <http://blog.reuters.com/afghanistan/2011/05/26/in-pakistans-gwadar-port-chinese-whispers-grow>
- Mohan, C. R., 2007: Balancing Interests and Values: India's Struggle with Democracy Promotion, *The Washington Quarterly*, (30) 3:99-115
- Ollapally, D.; Rajagopalan, R., 2011: The Pragmatic Challenge to Indian Foreign Policy, *The Washington Quarterly*, (34) 2:145-162
- Racine, Jean-Luc: Pakistan između Washingtona i talibana, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), veljača 2007., str. 10-11
- Schafer, T. C., 2010: New Delhi's New Outlook, *Survival*, (52) 6:161-167
- Sengupta, Somini: Afgan Bombing Send Stark Message to India, *New York Times*, 9. srpnja 2008., <http://www.nytimes.com/2008/07/09/.../09india.html>
- Shibao, Huanqiu: China Needs Overseas Bases for Global Role, *Global Times*, 26. svibnja 2011., <http://www.opinion.globaltimes.cn/chinese-press/2011-05/658995.html>
- Solomon, Jay; Sircar, Subhadip: India Joins U.S. Efort to Stifle Iran Trade, *The Wall Street Journal*, 29. prosinca 2011., <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203513204576046893652486616.html>
- Spicijarić, Igor: Indijska ratna mornarica, *Hrvatski vojnik* (online-izdanje), br. 233, ožujak 2009., <http://www.hrvatski-vojn timer.hr/hrvatski-vojn timer/2332009/indija.asp>
- Tolj, Tihana, 2011: Sjedinjene Američke Država i Narodna Republika Kina: suradnja uvjetovana interesima globalne stabilnosti, *Međunarodne studije*, (XI) 2:45-67
- Twining, D.: America's Grand Design in Asia, *The Washington Quarterly*, (30) 3:79-94
- Twining, D.; Fontaine, R., 2011: The Ties that Bind? U.S.-India Value-Based Cooperation, *The Washington Quartely*, (34) 2:193-205
- Twining, Daniel, 2010: As Asia Rises: How West Can Enlarge Its Community of Values and Interests in the Indo-Pacific Region, *German Marshall Fund of the United States*,

Brussels Forum Paper Series, Washington D.C.

Varadarajan, Siddharth: Indija, zbunjena zbog vlastitog uspona, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), studeni 2008., str. 5

Zajec, Olivier: Kina pokazuje pomorske ambicije, *Le Monde diplomatique* (hrvatsko izdanje), rujan 2008., str. 16-17

"Iran Oil Sanctions: India Tells West to Appreciate Its Needs", *The Times of India*, 23. ožujka 2012., <http://www.timesofindia.indiatimes.com/india/Iran-oil-sanctions-India-tells-West-to-appreciate-its-needs/articleshow/12381236.cms>

Summary

While U.S. foreign policy is turning towards Asia, the question of improving US-Indian relations is updated again. Cooperation between the United States and India began at the turn of the 21st century, after decades of estrangement, according to senior officials of the U.S. administration is a key element of American strategy in shaping the future of the Asian region. The author analyses the development of contemporary American-Indian relations, and strategic implications thereof for the U.S., India, broader Asia and the world as a whole.

Key words: USA, foreign policy, India, bilateral relations, regional and global cooperation.